

Asylmaly adamlar

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Asylmaly adamlar ASYLMALY ADAMLAR

Eziz Nesiniň eserlerini kyrk ýyl bäri her gezeginde haýranlyk duýgym artyp okadym. Geçen gün... «Netflix»-de berilýän «Klub» («Kulüp») serialynda 1955-nji ýylyň 6-7-nji sentýabr wakalaryndan söz açylýanyny görüp, ýazyjynyň «Düzüm-düzüm asylmaly adamlar» (“Salkım Salkım Asılacak Adamlar”) kitabyny gaýtadan okadym.

Eziz Nesin bu kitabynda şol gorkunç wakanyň we talaňçylygyň duzak gurnaýjysy bolan «Harbiýe» türmesinde geçiren günlerini ýazdy...

Türmä giren diňe Eziz Nesin däldi. Kemal Tahyr we onuň dogany Ratip Tahyr, Hasan Izzetdin Dinamo, Hulusi Dosdogry, Asym Bezirçi, Müeýýet Borataw we onuň Jan Borataw, Hüsameddin Özdogry, Mustafa Börklüje, Ilhan Berktaý ýaly altmyşa ýakyn sosialist bardy...

Eziz Nesin bigünä ýere nämüçin tussag edilendiklerini Respublikan Millet Partiýasynyň (CMP) başlygy Osman Bölükbaşynyň Ýokary Halk Mejlisinde (TBMM) eden çykyşyna ýüzlenip aýtdy:

«Şol gün Stambuldaky ABŞ-nyň Habarlaşma merkeziniň (CIA) şefi Allen Dalles (ABŞ-nyň Daşary işler ministri Jon Foster Dalles dogany) Türkiýäniň Türkiýäniň Milli Howpsuzlyk gullugynyň

(MIT) başlygy general-leýtenant Behçet Türkmen (Türkiýäniň öňki daşary işler ministri Ilter Türkmeniň kakasy) şeýle diýenmiş:

“Emele gelen ýagdaý bibatçylygyň doly diýen ýaly kommunist taktikasyna we usullaryna gabat gelýändigini görkezýär...”

Ýagny, şolar ýaly ýöntemdi, esassyzdy olaryň tussag edilmekleriniň sebäbi...

Her pursat tapylanda buzdan tozan aramalar bilen bu ýurduň çepçilerine nijeme jebri-jepalary çekdirmedilermi?

• TARAKANLAR-SYÇANLAR

Eziz Nesin «Harbiýe» türmesine Kemal Tahyr bilen bile girdi.

«- Ýer betondy we beýan edip bolmajak derejede hapady. Çalaja düşýän yşyň ýagtysyna darajyk gözenekde iki adam bolup sagatlarymyzy geçirýärdik. Ne oturjak ýerimiz bardy, ne ýatjak ýerimiz. Aşagymyza ýazar ýaly iň bolmanda gazet bermeklerini haýyş etdik. Gazet gadaganmyş. Gije giç ýatdyk. Ýatan kameramyz şeýle bir daddy welin, meniň aýaklarym Kemalyň başyna, Kemalyň aýaklary meniň başyma degip durjak şekilde arkanlygyna ýatardyk. Kameranyň gapysynda daşardan açylýan ini-boýy bir garyş çemesi demir gözenekli jyklanýan deşik bar. No atly esger zol-zol bu deşigiň gapagyny açyp, içindemi ýa uçdularmyka diýip seredip, wagtyny geçirýär (...) Depäimizde tarakanlar, ýerde syçanlar...»

Şolar ýaly agyr şertlerde dört aý ýatýarlar. Şol kynçylykly günlerde daşardan dowamly habar gelýär: «Sizi hatara düzüp asýarlar!»

Eziz Nesiniň ýeke gaýgysy bar: ýaşaýan jaýynyň podwalynda holodilnigi, eşik ýuwýan maşyny, diwan-kreslosy bolmadyk öýde galdyryp gaýrýan on bir ýaşlyja ogly Ataş bilen on iki ýaşlyja gyzy Oýa...

«Oý-pikirim çagalarymdady. Olary pulsuz we hossarsyz goýupdym...»

Şol agyr fiziki-ruhy şertlerde Eziz Nesin we Kemal Tahyr gözenegiň aňyrsynda näme karara gelýärler, bilýärsiňizmi?

• UMYT ELMYDAMA BAR

Eziz Nesin we Kemal Tahyr gözenegiň aňyrsynda ýatan şol kyn

günlerinde neşirýat gurnagy meýillesdirýär!

Darajyk hapa gözenekde alakalar, syçanlar bilen günlerini geçirseler-de, gaýta-gaýta «siz asylýarsyňyz» diýen habarlary eşitseler-de, olar ruhdan düşmän kitap neşir etmegiň hyýalyny gurýarlar!

Boýunlaryna dakylan horlugyň özlerini ruhy taýdan çökermegine ýol berenoklar:

«- Näme edip biljekdigimi gije-gündiz pikir etdim. Men näme edip bilerin? Žurnal çykaryp bilerin. Muna öňem kän synanyşypdym. Hökümetler muňa mümkinçilik berenokdy. Bu ýoluň ahyry ýene türmede soňlanjakdy. Neşirýatçylaryň we atly neşirýatlaryň biri-de meniň kitaplarymy çap edesleri gelenokdy. (...) Özüm çaphana gurnamak we öz kitaplarymy özüm çap etmek kararyna geldim.

«- Kemal Tahyryň teklibi şudy: Üç doganyň (Kemal Tahyr, Nuri Tahyr, Ratip Tahyr) atasyndan galan iki-üç gatly, bagly-bakjaly agaç öýi bardy.

Üç dogan bu jaýy satuwa çykardylar. (...) Kemal Tahyr öz paýyna düşen puly orta goýup, meniň bilen bile neşirýat gurnamak isleýärdi...»

“Düşün Yayınevi» neşirýaty şeýdip şol gözenegiň içinde dünýä indi.

Ömrüniň birnäçe ýylyny Kemal Tahyryň we Eziz Nesiniň durmuşdan el üzmejek bolup edýän işini, göreşini, tutanýerliligini görýäňizmi?

Birküç ýyldan soň guran «Düşün» neşirýaty ýüzlerçe kitaby bilen bile ýakylsa-da, durmuşa awularyny pürkmediler. Lapykeçlige düşmediler. Gelejegiň gowy günlerine bolan ynançlaryny hiç ýitirmediler...

Şu söze amal edip ýaşap subut etdiler:

«Umytsyz ýagdaýlar ýok, diňe umytsyz adamlar bar.»

Gadyrdan okyjy...

Şu başdan geçirýän kynçylykly günlerimizde «Nesin Yayınevi» neşirýatyndan Eziz Nesiniň umydy elmydama diri saklan kitaplaryny alyň, okaň.

Hatda ýakynlaryňyza sowgat ediň...

Hiç unutmam:

Gözenegiň aňyrsynda bolsaňyzam, bir ýerlerde ýaşaýyş bar
bolsa, şol ýerde umyt hem bardyr.

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 11.03.2022 ý. Publisistika